

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולחצות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת וישב

מצוה לעקור השיבוש בהבנת פשר מכירת יוסף

בעזרת ה' יתברך, נראה היום, (כדרכנו), להתבונן קצת, מה שנסיפק בפרשה. בפרשת השבוע, פרשת וישב, מתחילה בפסוק 'וישב יעקב' (בראשית לו א), ומיד אחר כך הענין של השבטים (שם פסוק ב והלאה). כאן אנו עורכים היכרות עם 'שבטי י"ה' בני יעקב. ומצוה לעקור שיבוש נפוץ שלא יודעים איך להתייחס לפרשת המכירה, 'מכירת יוסף'. הרי לא מדובר ב'אנשים מן השוק' (חלילה, רחמנא ליצלן מהאי דעתא), מדובר ב'שבטי י"ה' שכולם היו במדרגה אדירה, אין לנו 'השגה' לתפוס מי הם היו, 'בני יעקב', מי הם 'השבטים', ואף על פי כן הם עושים מעשה כזה, שלוקחים את יוסף אחיהם בן 17 שנה, והלכו ומכרו אותו. ולא מכירה אחת אלא כמה מכירות, כמו שמפורש בפרשה. להבין את הדבר הזה לא דבר פשוט, צריך להתבונן ולראות נכון מה כתוב כאן.

לעקור את הציורים של הילדות

לא כמו שיש לאדם הבנה ותפיסה שלימדו אותו בכיתה ג' או כיתה ד', שהאחים לקחו את יוסף ומכרו אותו כאילו היה איזה 'חפץ' ובוזה נגמר הענין, וכך הוא חי עד 'זקנה ושיבה', עם ההבנה וההשגה של ה'ילדות'. כך נשאר לו הציור כל ימי חייו. והחסיד 'בחובות הלבבות' אומר (ע' שער חשבון הנפש פ"ג), שהדבר הזה הוא ענין גדול לעקור את הציורים של הבחורות, ציורים של הילדות - ולהבין נכון את תורתנו הקדושה, להבין נכון את פשר מכירת יוסף. לא סתם לקחו ומכרו אותו.

כולם אהובים כולם ברורים 'שבטי י"ה'

באמת קשה לדבר על זה, וכבר אמר אותו גדול, ר' זאב קראו לו, (היה גדול אחד ידוע ומפורסם, מהעיר 'זילנא'), שהיה מעשה באחת הערים בחוצה לארץ, היה 'ויכוח' גדול בין שני חכמים גדולים בעיר, ויכוח נורא, ויכוח נוקב. ביקשו מר'

יש ללמוד לקחי מוסר מכל פסוק ופסוק בפרשיות התורה

1.

שש הרבה מה ללמוד ולעורר בפרשה, הזכרתי פעם משל נפלא, (מה שכתב אחד מרבותי-נו): הא למה הדבר דומה? למלך שהזמין אחד מאוהביו, אמר לו: 'מצאת חן בעיני, יש לך רשות להכנס לבית גנז', למקום האוצרות שלי, ואם תמצא שם איזה 'כלי נאה' - יש לך רשות לקחת אותו. אבל רק כלי אחד! קבעו יום, שעה, ונכנס אותו אחד לחדר האוצרות של המלך. כשהוא נכנס, הוא רואה חדר ענקי גדוש ב'כלים מכלים שונים' (אסתר א ז) ומשונים, נאים ונפלאים, 'כלי פז' (איוב כח יז), כלי 'חוד והדר'. הוא הושיט יד לקחת את אחד הכלים שראה, ובשניה האחרונה העין שלו ראתה עוד כלי יקר, יותר נאה ומובחר, אמר לעצמו: 'אולי אני אקח את זה', וכשהוא רוצה לקחת את זה, הוא רואה בצד עוד כלי יפה יותר. וכן על זה הדרך. זה המשל. והנמשל זה הפרשה שלנו, (וכל פרשיות התורה), יש על כל פסוק כאן (האמינו לי) רעיון מוסרי שיועיל לנו. אבל מה נוכל לעשות, אין הזמן בידינו, מה שאפשר - נשתדל ונראה.

התורה לא האריכה בספירי מעשיות אלא ללמדנו בהם תועלת למעשה

באמת, מי שיתבונן ויראה, (וכבר הזכרנו את זה הרבה פעמים): התורה לא באה סתם לספר 'עובדה' או 'מעשה שהיה'. אלא - כל ענין בא ללמד אותנו. כך בספרי חומש, וכך בספרי הנביאים. הגמרא (מגילה יד.) אומרת את זה במפורש: כפליים מיוצאי מצרים - כך עמדו נביאים לישראל. בני ישראל היו שיישים ריבוא, אבל כפליים מהם היו נביאים שעמדו בכלל ישראל. ואף על פי כן, לא כל נבואותיהם נכתבו. אלא נבואה שהוצרכה לשעתה והוצרכה לעתיד לבוא - נכתבה. אבל שאר הנבואות שהיו לזמנם, אבל לא נכתבו בתורת ספר, לא נכנסו לתנ"ך. כל ספר וספר, כל לימוד ולימוד שיש לנו זה להתבונן לענין וללמוד למעשה. [א"ה: וראה בענין זה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ד (פרשת ויצא תשע"ט, סוף עמוד ג), ועוד שם ח"ה (פרשת וישלח תשע"ט, עמוד ד.) ע"ש].

זאב, שיבוא לראות מה לעשות ב'עסק' הזה. אמר להם: 'תאמינו לי, הפרשה הזו מזכירה לי את פרשת וישב...'. כך הוא אמר להם. שאלו אותו: 'מה אתה מתכוין?', אמר להם: 'תראו, אני דרכי להגיד שיעור בילנא לפני הציבור שם בפרשת שבוע, וכך מנהגי, כשאני מלמד פרשה אני מראה את האור' (מראה את הצד החיובי שיש), ומראה גם להיפך - את ה'רע', (את ההסרון). למשל: פרשת בראשית, אני מדבר על 'אדם הראשון', וכנגדו 'נחש הקדמון'. מדבר על 'הבל' וכנגדו על 'קין'. וכל אחד ואחד לומד מוסר, וכן על זה הדרך. פרשת נח מדבר על נח, 'נח איש צדיק תמים היה' (בראשית ו ט), וכנגדו אותו דור, דורו של נח שהיו רשעים ומושחתים. אברהם אבינו מצד אחד, 'ראש המאמינים', וכנגדו אנשי דורו, אנשי סדום ועמורה, (וכן על זה הדרך פרשה אחר פרשה), עד שאני מגיע לפרשת וישב, וכאן זה כבר 'צריך עיון'. מה להגיד? האחים כולם 'שבטי י"ה', כולם קדושים כולם 'שרפים' כולם 'אראלים', אין לנו פה לתאר אותם, מה נבוא ונאמר? אין לנו כאן יכולת למצוא אחד שהוא המשובח ואחד שהוא פחות ממנו, כי 'כולם קדושים', 'שבטי י"ה'. מה הביאור במכירה הזו?

ביאורו של האפיקי יהודה זצ"ל

נדפס ב'חומש פנינים' (מקראות גדולות, תשכ"ד, בפרשה שלנו), ביאור מגדול אחד בעל 'אפיקי יהודה' (היה בדורו של 'הגאון מוילנא', היה גאון מפורסם), שהוא כותב בהרחבה להבין את פשר המכירה, להבין את הענין הזה של מכירת יוסף, מה הסיבה שהאחים הקפידו כנגדו ושנאו אותו, מה הסיבה שמכרו אותו, נקריא קצת כמה פסקאות מדבריו הקדושים, (מי שירצה יעיין בגוף הספר שהאריך יותר), ויש בזה נפקא מינה גדולה לנו: ללמוד ולראות איך 'ללמוד' נכון, איך להתייחס לכל עובדה שאנחנו רואים בתורתנו הקדושה.

מה חטאו של יוסף שגרם לאחיו לשנוא אותו?

כך הוא כותב: 'קשה להבין, מה חטא יוסף בכל הנ"ל?', בואו נתבונן באמת מה חטאו של יוסף, האבא שלו אוהב אותו, יעקב אבינו אוהב את יוסף, זה חסרון מצידו של יוסף? יוסף עשה משהו שלא כהוגן? יש אב שיש לו כמה בנים, ויש לו בן אחד מהבנים שהוא אוהב אצלו ביותר יותר משאר אחיו, ובפרט כאן שיוסף היה 'בן זקונים' (בראשית לו ג), יוסף היה בנו של יעקב מאשתו אשר אהבה 'דחל', שכל מה שהוא התייחס אצל לבן באותם שנים, זה היה בשביל רחל, (כמו שידוע במקראות), והיא השאירה לו בן, נפטרה צעירה, בת שלושים ושש, והוא אוהב אותו, יש כאן איזה חסרון מצידו של יוסף? מה רוצים ממנו, מה הוא חטא? 'ואם היה הכתוב אומר כי שנאת האחים היה על שהיה יוסף מביא דבתם רעה אל אביהם, היה זה התנצלות עליהם', עוד אנחנו יכולים להבין, אלא שאנו רואים "אבל הכתוב לא הזכיר זה כלל", הפסוק לא הזכיר את זה, אלא עיקר הסיבה הכתובה בתורה זה על האהבה, מה רוצים מיוסף? כך הוא שואל. "ונראה כי היה השנאה רק מחמת אהבת אביו, ומחמת 'כתנות הפסים' שעשה לו אביו", 'כתנות פסים' זה מלבוש מפואר, מלבוש מלכות, 'חליפה' מלכותית מפוארת יוצאת מגדר הרגיל, אבל בשביל זה 'האם דבר קל כזה כדאי לעבור על הכתוב בתורה לא תשנא את אחיך בלבבך', כדאי לעבור על לאו דאורייתא, שהאחים יעברו על לאו מהתורה של 'לא תשנא את אחיך' (ויקרא יט יז), רק בשביל שקיבל 'כתנות פסים', בשביל זה אדם יאבד את עולמו באיסור נמרץ כזה של שנאת חינוס?

מה הענין כאן של השנאה? "ומה חטא יוסף בזה שאביו אהבו, האם היה לו לעשות מעשים רעים שישנא אביו אותו? ומה גם כי כזה וכזה יקרה רבות, פעמים שאב יאהב את אחד מבניו יותר משאר בניו, ומאי כולי האי?!", ואם יש להם טענות - הטענות צריכים להיות כנגד יעקב אבינו ע"ה, לא כנגד יוסף. "והיה להם טענה כנגד אביהם ולשנוא אותו מדוע יאהב אותו ולא אותם?", על יעקב הם צריכים להקפיד, הם צריכים להרגיש שהוא עושה שלא כהוגן, "אבל מה להם אצל יוסף?", למה הם שנאו את יוסף? כך הוא שואל.

סיבת השנאה - חששו להפסיד את שני עולמות

להבין את הענין הזה, "ונוכל לומר אדרבא, בשביל שהיו" האחים "צדיקים גמורים, על כן עשו מה שעשו", למה? "כי ראו מעשה זה וזכרו מעשה אחרת", כי מעשה זה הזכיר להם מעשה אחר, שהם היו מתבוננים בפרשת יוסף, והם זכרו בהכרח בפרשיות אחרות, במה זכרו? רואים בחוש, איך שאצל האבות הקדושים אברהם ויצחק, לאברהם היו כמה בנים, היה לו את יצחק, והיה לו את ישמעאל, והיה לו גם את בני קטורה. אבל מי היה הממשיך שהלך אחרי אברהם אבינו ע"ה, שהוא היה המנהיג שממנו יצא כל כלל ישראל? יצחק. והשאר היכן הם? ישמעאל עסוק במה שעסוק, "ידו בכל ויד כל ב" (בראשית טז יב), ובני קטורה הלכו למזרח ארץ קדם (בראשית כה ו). אבל מי ממשיך הלאה? יצחק. ראו השבטים שאצל אברהם אבינו ע"ה היה 'ברירה', היה כאן שני מהלכים, היה אחד שממשיך - ויש אחים שנדחו החוצה. קיבלו מה שקיבלו, הוא קיבל את האלופים שלו והוא קיבל את המתנות שלו, הכספים שלו, אבל הם יצאו, פרשו, הממשיך - יצחק. אותו דבר היה אצל יצחק עצמו, הסבא של השבטים, היה לו שני בנים, היה לו את יעקב והיה לו את עשו, והם ראו גם אצל עשיו אותו מהלך, יעקב ממשיך הלאה, "יושב אהלים" (בראשית כה כז), והוא קיבל את הברכה ואת הבכורה, והוא המנהיג, וממנו יוצא הלאה כלל ישראל. ועשו? הלך לעיר עשיו, יש לו שם את הפלגשים שלו ואת המזמרים שלו (כמו שמבואר בסוף פרשת וישלח), אבל הוא נדחה החוצה, הוא הלך להר שיעיר (בראשית לו ח). ומי ממשיך? יעקב אבינו ע"ה. ועכשיו לדאבונם ולהבתם של האחים הם רואים שוב שמתרחש שוב המעשה הזה. יש ליעקב אבינו ע"ה בן אהוב, הוא יושב ולומד אתו, יושב מלמד אותו, מקרב אותו, מוסר לו סתרי תורה, ונותן לו 'כתונת פסים', ומה עם האחים? להיכן הוא שולח אותם? תלכו תרעו צאן, תקחו את הצאן שלי ותטפלו בו... מתחיל כאן עוד הפעם אותו מהלך שראינו אצל הסבא, זה החשש שהיה אצל האחים, שהם יצאו החוצה, ורק יוסף ימשיך הלאה. "הם שמעו וידעו מה שעשה אברהם עם בניו, שהיו לו בנים רבים, ובירד את אחד בן הגבירה, שרה, ולו הנחיל כל מה שהיה לו בענייני העולם הזה ובענייני העולם הבא, נתן לו כל הברכות שברכו הקב"ה והנחילו ארץ כנען אשר הבטיחו הקב"ה לתת זרעו אחריו, ולימדו תורת ה' ומצוותיו למען יהיה לו עולם הבא גם כן, ולישמעאל ויתר בניו נתן מתנות וישלחם קדמה אל ארץ קדם (בראשית כה ו), והרחיק אותם מיצחק בנו למען לא יהיו לו למכשול על דרכו".

עיקר אהבת יעקב ליוסף כי בנו של רחל הוא

אבל מוסיף הרב "והם ידעו כי עיקר אהבת אביהם היה לרחל", הם ידעו את הדבר הזה שבאמת יעקב אבינו את מי רצה לקחת לאשה? רק את רחל, ואיך קיבל את לאה? "ואמם לאה על פי סיבה הייתה לו לאשה", כי לבן עשה שלא כהוגן, רמאות, והחליף כידוע. אבל באמת יעקב אבינו כל כוונתו הייתה רק בשביל לשאת רחל, "ובפרט השפחות", את השפחות בלהה וזלפה לא היה בדעתו של יעקב לקחתם כלל, רק הם נכנסו גם כן לענין הזה של נשי יעקב על סיבה פרטית מסוימת, "ואחרי מות רחל, קירב יעקב את בנה יוסף, וידעו עוד", האחים ידעו, "כי כל הברכות וירושות ארץ כנען, הכל מסר יצחק ליעקב טרם צאתו מביתו לבית לבן, ונמצא כעת הכל הוא ביד יעקב, וחששו אולי

2. ובמדרש (בראשית רבה פר' סג ס"ו) כתוב שגם הוא היה צריך להעמיד "ב בנים. אבל כיון שעשו יצא מבטן אמו, הוא קרע את הרחם שלא תוכל להוליד יותר (מדרש תנחומא פר' כי תצא ס"ד). מבטן שיחת רחמו כמו שאומר הפסוק (עמוס א יא). זה האכזריות של עשו. עשו יצא עשו, כידוע: למה קראו לו עשיו? לא רק בגלל שישא עם שערות, כמו שהפסוק אומר שהיה כולו שערות, "כולו כאדרת שיער" (בראשית כה, כה), אם היה רק כולו עשוי שערות - היו צריכים לקרוא לו שם אחר, (אולי 'מברשת'), הוא יצא עשוי כולו, יצא מוכן, בכל מכל כל, התרגום יונתן (בראשית שם) אומר שאפילו שיניים וזקן היו לו. הוא שיחת רחמו שלא תוליד הלאה. זה אכזריות ורשע מבטן.

יעקב יוריש הכל ליוסף, כי בן האהובה הוא לו", הוא בן אהוביו, "ואותם ירחיקו מכל וכל כמו שעשה אברהם זקנם".

הבנת האחים במה שיוסף הביא דיבתם רעה אל אביהם

ממשיך הרב, "והיה להם אותות על זה", היה להם סימנים וראיות לזה, "כי יש להם לחוש על הדבר", צריכים להיזהר מפני יוסף. דבר ראשון, "מה שהביא יוסף דיבתם רעה אל אביהם", למה הוא מספר רעות, מה הוא רוצה בזה? מה המגמה? איך יתפרש העניין הזה שיוסף מביא את דיבתם רעה אצל יעקב, איך זה התפרש אצל האחים? הוא רוצה להבאיש את ריחנו, "להבאיש ריח אצל אביהם", הוא רוצה שיעקב אבינו ישנא אותנו, ירחק אותנו. זה סימן אחד. סימן שני, יעקב אבינו ע"ה שהוא קיבל תורה משם ומעבר, "כל תורתו שלמד משם ועבר לא למד עממה, רק עם יוסף", את כל תורתו שהוא קיבל משם ועבר הוא יושב ומעביר רק לבנו ליוסף, פירושו של דבר שמי יהיה הבן הממשיך? יוסף. והם יהיו 'דועי צאן', מתעסקים בעדרים ובענייני העולם הזה "וראו בעליל כי אינם נחשבים אצל אביהם כבנים, רק כעבדים ומשרתים לרעות הצאן, ורוצה להרחיקם מחדת של תורה, ולא יירשו עולם הבא".

הבנת האחים במעשה יעקב שעשה ליוסף 'כתונת פסים'

והראיה השלישית, "ראו הכבוד שכיבדו בעשייתו 'כתונת פסים' לו לבדו, והראה בפידושו כי רק הוא ראוי לאותה איצטלא, ולא בניו היתרים, כי במה נחשבו אצלו?", הכבוד הגדול שקיבל יוסף מאביהם שעשה לו 'כתונת פסים' זה עוד אות ומופת, סימן וראיה לדבר, וזה מראה בפידושו שרק הוא ראוי לאיצטלא ולא שאר בניו, וכך הם הבינו את מה שעושה יוסף, שהוא מבקש ורוצה ומשתדל למצוא חן בעיני אביהם, ולהמשיך את אהבת יעקב אליו, "נחשבו עוד כי רק יוסף מתאמץ למצוא חן בעיני אביהם, ורואה למשוך אהבת אביו רק אליו, ועושה תחבולות נגלות ונסתרות להרחיק לב אביו מאחיו, שיעקב ייתן כל מה שיש לו בגשמיית וברוחניות רק לו לבדו", אבל השאר ידחו החוצה, כך היה החשש, ומה זה נקרא? זה נקרא 'דודף'. זה נקרא 'מסית ומדיח'. "לכן דנו את יוסף כדן מסית ומדיח שמדיחם מהעולם הזה ומהעולם הבא", כך האחים הבינו שיוסף עושה. הוא רודף אחריהם, הוא רודף אותם, הוא רוצה לסלק ולגרש אותם מנחלת שני עולמים, שהוא יהיה העיקר והוא יקבל הכל והם טפלים ובטלים, כמו שראינו אצל האחים של יצחק והאח של יעקב עשיו, כך הם דנו את יוסף כדן 'מסית ומדיח' שמדיחם מהעולם הזה ומהעולם הבא, "על כן עשו לו מה שעשו לו, ולדעתם היה הכל מותר ומצוה", כך הם הבינו, הם לא עשו חשבון של 'רגשות', זה היה חשבון של 'דין תורה', הם ישבו האחים ועיינו בזה כמו שמעיינים בידי נפשות, כמו שיש סוגיא על הסנהדרין לעיין במשפט של דיני נפשות, יושבים ומעיינים מה התורה אומרת לעשות בפרשה כזו וכזו ובמעשה כזה וכזה? כך הם ישבו עיינו ודנו שיש לו ליוסף, לפי הבנתם, לפי איך שהם מבינים את המאורעות, דין של 'דודף', דין של 'מסית ומדיח' שמדיח אותם מהעולם הזה ומהעולם הבא, ולכן היה זה מותר ומצוה מה שעשו ליוסף, "כי הבא להרגך השכם להורג", כך זה הכלל בדינו, זה הוא הדין של 'דודף' (אם אדם רודף אחר חבירו להורג, מותר לו לקום ולהרג את הרודף שלו, כי נפשו קודמת). "ומוטב שידיחה יחיד ולא רבים", שידיחה יוסף ולא יידחו כל שאר האחים. "וכוונתם הייתה לשם שמים, שלא יודחו מחדת הקדושה וייאבדו על ידי זה מהעולם הבא". זה היה החשבון שלהם.

האחים ראו כי מיוסף ייצא שייחדו מעבודת ה'

מוסיף הרב, "ובפרט כי מזלם חזו בפידושו שמייוסף יודחו מעבודת ה'", יש לנו כלל גדול, הגמרא אומרת בתחילת מסכת מגילה (ג). 'איהו לא חזי מזליה חזי', הרבה פעמים אדם נמצא באיזה מקרים, באיזה מציאויות, שהוא מרגיש לפעמים איזה 'חרדה' נופלת עליו, והוא לא מבין מה פשר דבר, הוא לא רואה איזה סיבה גשמית שתגרום לו את ה'בעתה' הזו, את ה'חרדה' הזו. למה הוא ירא וחרד? אומרת הגמרא, 'איהו לא חזי', הוא באמת בעיני הגשמיית לא רואה כאן את הסיבה שתגרום לו את הפחד, אבל 'מזליה חזי', 'מזל' זה הנשמה של האדם (ע' ביאור הגר"א לזוה"ק בראשית דכ"ב ע"א ד"ה נשמתא, וע"ע בליקוטי הגר"א שבסוף ספד"צ), רש"י (ב"ק ב:) מפרש 'מלאך יש לו לאדם', וזה הנשמה שלו.³

3. למה נקרא 'מזל'? לשון נזילה, שזה נוזל ובא ממקום גבוה למקום נמוך, שזה בא מלרוע שמיא' מתחת 'כסא הכבוד', ועד העולם הזה (ע' להרמ"ק בספר פרדס רימונים שער ג פ"ז, ועד שם שער כג פ"ג ערך מזל).

'איהו לא חזי', הוא אמנם לא רואה, אבל מזלו רואה, הנשמה שיש לה השגה והבנה בעניינים רוחניים, היא רואה כאן סיבה לחלחלה הזו. האחים הקדושים 'איהו לא חזי' אבל מזלם ראה, מה הם ראו? שמיסוף באמת יצא מישור שגרם להדיח את כלל ישראל בזמנו, ומי זה היה? ירבעם בן נבט, שהיה משבט 'אפרים' נכד יוסף (מלכים א' יא כו), והוא חטא והחטיא וגרם לעשרה שבטים מכלל ישראל שהלכו בגלות, "כי ירבעם בן נבט שבא משבט יוסף, הדיח את כל ישראל בעשותו העגלים, ובתחילה חטאו רק עשרת השבטים, ויגלו מארצם, ואחר כך חטאו גם שבט יהודה ובנימין, ויגלו מארצם, וכל זה בא להם מיוסף", שהם נדחו מעבודת ה', לכן היה להם, לפי ההשגה שלהם, היה להם איזה 'רגלים לדבר', היה להם איזה משהו אמיתי בדבר הזה ובטענה הזו, כיון שמזלם ראה, כך הייתה ההרגשה, ולכן אין כאן אשמה, "על כן אין להאשים שבטי י"ה בעשותם כל מה שעשו", זה מצד האחים, המעשה שלהם היה נצרך, על פי דין תורה.

החרטה של האחים - ממה שלא ריחמו, אבל לא על עצם המכירה שהייתה כדת וכדין

ותראו דבר פלא, בהמשך הפרשיות כתוב שהם רואים האחים שהם יורדים למצרים, ורואים שקורה להם כל מיני מאורעות סתומים (בלתי מובנים), שהם מפליאים את האחים. מה הם אומרים? 'ויאמרו איש אל אחיו, אבל אשמים אנחנו על אחינו' (בראשית מב כא), אחרי שהם רואים את כל הפרשיות הסתומות האלה, כל מה שמתגלגל ובא עליהם, הם מתחילים להתוודות. מה הם אומרים? 'אשמים אנחנו'. על מה? 'על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת' (שם). האחים באים לעשות 'ידיד' מכים 'על חטא', על מה הם מביעים חרטה - על המכירה? לא. לא כתוב 'חטאנו עוינו פשענו שמכרנו אותו בן י"ז'. על מה הם מתחרטים, על מה הם אומרים אשמים אנחנו? על מה שראינו שאח שלנו מתחנן ולא שמענו לתחנוניו. על זה הם מתחרטים. היינו צריכים לחוס עליו. כשראינו את יוסף צועק 'תצילו אותי! תחוסו עלי!' ואנחנו עמדנו בתוקף ומכרנו אותו, על זה הם מתחרטים. אבל על עצם הדבר של המכירה אין 'ריח' של 'חרטה'. למה? כיון שהאחים האמינו שהם עשו כדת וכדין, ומצוה עשו. יוסף רוצה להדיח אותם משני עולמות, אין לו תקנה ואין לו תקומה, זה דין 'רודף', והבא להורגך השכם להורגו (בדרכי נח). על זה הם לא התחרטו כלל. וכך אומר רבינו הספרנו (בראשית מב כא): 'בהתחננו אלינו ולא שמענו', והיינו אכזרים נגד אחינו, אף על פי שחשבנוהו לרודף, היה לנו לרחם בהתחננו, וכנגד מידת אכזריותנו - האיש הזה מתאכזר נגדנו. (עד כאן). מדה כנגד

אם נופל על האדם פחד ללא סיבה - יעשה וידוי

ראיתי כתוב (כמדומני) בשמו של הגאון מצאנז ע"ה, שהוא היה אומר תמיד, כשאדם יש לו את החרדה הזו את החלחלה הזו, מה יעשה? אדם שיש לו פחד כזה מה הוא עושה? יש אחד לוקח בשמים להחיות את הנפש... לא זה הפתרון. הפתרון האמיתי הוא: תעשה וידוי מעומקא דליבא, וזה יפטור אותך מכל דבר אחר. כאשר אדם מתוודה ואומר 'ירבונו של עולם, חטאתי עויתי פשעתי, ואני תולה את עצמי רק בך', זה יועיל לו יותר מכל דבר אחר! לא צריך לא 'זריקות' ולא 'כדורים' ולא 'ללכת לישון', זה הפתרון האמיתי: תללות את עצמו בבורא. (ובעזר ה' נדבר על זה בהמשך בידת הרחבה).

מאורעות האחים כאשר הגיעו למצרים

מיד כאשר האחים נכנסו למצרים, יוסף קורא להם 'מרגלים אתם' (בראשית מב ט), עוד לא הספיקו לנשום את האוויר של מצרים... תוך כדי דיבור לכניסה שלהם, מיד תופסים אותם השלטונות וקוראים להם למשפט, לבירור, אצל המשנה למלך. (הם לא ידיעיים שזה 'יוסף'). אומר להם: 'מרגלים אתם, וכי תפסו אותם ליד 'בסיס צבא סודי? ומתחיל 'שקלא וטריא' בניהם: 'אנחנו לא מרגלים, אנו באים לקנות תבואה, הרי יש רעב בכל העולם'. והוא מתחיל לחקור אותם פרטים אישיים: 'מי אתם, ומה אתם, וכמה אחים אתם, אבא שלכם זקן, בן כמה הוא?', ואומר במדרש (פר' צג ס"ח) שאמרו לו: 'מה אתה רוצה מאיתנו? וכי לשאת בתך באנו? וכי לתת לך את אחותנו? וכי אנחנו רוצים להתחתן איתך?'. מה הוא רוצה מהם. הם לא מבינים מה הולך איתם. ואחר כך מגיעה כל הפרשה של הספק, שהכסף מושב באמתחותיהם, ואחר כך מזמינים אותם לבית המלך לשבת ולאכול, וכשהם יושבים - סדר הישיבה מופלא, הצעיר כצעירותו והבכור כבכורתו (בראשית מב לג), יושבים לפי הסדר, וזה תימה, הם לא מבינים מה הולך. כל דבר ודבר שמתרחש, זה יותר ויותר פלא. כל פרשה סתומה. לא נתפס בעיניהם. כשיוסף טוען 'מרגלים אתם', 'זבואת תבתנו', אם אתם טוענים שאתם לא 'מרגלים' - תעלו לארץ ישראל, ותביאו את אחיכם הקטן שאתם טוענים שיש לכם (בראשית מב טו). תביאו אותו לכאן. ולעת עתה אני אקח את אחד מכם, את שמעון, ואניח אותו בבית הסוהר כפקדון ומשכון עד שתחזרו (בראשית מב כד). וגם אותם הוא לוקח לבית הסוהר שלשה ימים במצרים (בראשית מב יז). ואחר כך כל המעשה עם בנימין והגביע וכו'. היו נבוכים. מה הולך כאן? מה קורה כאן? וכמו שהם אומרים 'מה זאת עשה ה' לנו?'

מדה לא בטלה (סוטה ה:). כך הם אחזו שאת מה שהם עשו, הם עשו כדת וכהלכה. לפי ה'שולחן ערוך'. זה ההשגה והתפיסה של האחים.

הסיבה שלא הרגו את יוסף - כדי שהמכירה תודיע פשר דבר

ולכן גם לא הרגו אותו, רק מכרו אותו, למה? המכירה תודיע, המכירה תעיד. להרוג זה לא סימן שאנחנו צודקים. אבל אנחנו נמכור אותו, ונראה באמת מה מתרחש, מה יצא מעצם המכירה שלו. זו תהיה בחינה. ובסוף ראינו, כולם באו והשתחוו וכו', הכל קרה. עם כל האותות והמופתים, עם כל המאורעות הסתומים שהם לא הבינו פשר דבר. אבל הכל התגלה בסוף. הכל התברר כאשר יוסף אמר להם: 'אני יוסף אחיכם' (בראשית מה ג).

ביאור המעשה לפי הבנתם של יעקב ויוסף

אבל באמת, הסיפור האמיתי שהיה כאן, פשר הדבר הוא כך, "וסיפרא לנו התורה איך האחים טעו בדמינום, שמעולם לא עלה על דעת יעקב להרחיק מעליו את יתר בניו", חלילה לא עלה על הלב כדבר הזה שיעקב חשב שיוסף ימשיך ושאר האחים יצאו החוצה, חלילה וחס, לא היה כדבר הזה, "וירק חלק כחלק יוריש להם כל מה שיש לו", אם כן למה הוא קירב את יוסף? מצד הרחמנות. "ומה שקירב כל כך את יוסף, הוא מצד הרחמנות שנשאר בילדותו בלא אם", יתום. יתום מאם. בן זקונים הוא לו (בראשית לו ג), והוא יתום מסכן, לכולם יש להם את האמא, יש להם את החמימות שלהם, את ה'ליטוף' שלהם, זה הדבר הכי גדול שיש, כשבן בוכה (נאבד לו הצעצוע שלו והוא בוכה כאילו חורבן בית המקדש...), ובאה אמא שלו, והיא רוצה 'לנחם' אותו, היא לא מסבירה לו הסברים 'שכליים' שלא יבכה, אלא ב'ליטוף', ב'נשיקה' ב'חמימות', בזה הוא נרגע. ואת זה לא היה לו ליוסף. הוא התייתם מיד. היה צעיר, בן 8 בערך (ע' סדר עולם פ"ב). לא הכיר את אמו. לכן יעקב קירב אותו, יעקב היה צריך לשמש לו לא רק כאבא אלא גם כאמא, לכן הוא מראה לו פנים יותר, יעקב כבר היה זקן, "ונולד לזקנותו, ואין אדם יודע עיתו", אדם לא יודע מתי התארך שלו, מתי הוא יתבקש בישיבה של מעלה, "ומי יגדלו ויחנכוהו?", יעקב מוכרח לגדל אותו, מי יחנך אותו מי יטפל בו אם לא הוא? "ולבב", של יעקב אבינו ע"ה, "חזה", ראה "עליו ברוח קדשו, כי צרות רבות יסובבוהו" ליוסף הצדיק "במשך ימי חייו, וגדולות ונפלאות חזה עליו, על כן קירבו אליו ביתר שאת, וגם את בנימין אחיו הקטן ממנו" לא רק את יוסף, הוא קירב באהבה ואחווה שלום ורעות, "אהב ביותר", ולמה הכתוב לא מדגיש את זה? "רק לא חזה עליו", כיון שלא ראו על בנימין, "השתנות במשך ימי חייו, על כן אין מה לדבר ממנו ומהתקרבותו". על כל פנים זה היה הסיבה של הקירוב, של ההארת פנים של יעקב אבינו ע"ה המיוחדת ליוסף.

סיבת הדבר שיוסף סיפר לאחיו על חלומותיו - והבנת האחים במעשהו זה של יוסף

מוסיף הרב, "וגם בלב יוסף לא היה שום התנשאות והתגדלות על אחיו",

במשפט אחד נפשטו כל התמיהות

במשפט קטן זה נפשטו כל הספיקות התבררו, כאשר יוסף אמר להם: 'אני יוסף אחיכם' (בראשית מה ג). אם כך - הכל מובן. אין שום שאלה. אין שום תמיהה. אין שום מאורע סתום. הכל ברור, הכל מחזור. אנחנו מבינים עכשיו מה עשית עם בנימין, ואנחנו מבינים עכשיו איך הושבת אותו שישבנו לאכול יחד איתך, 'אנחנו מבינים למה חשדת שאנחנו מרגלים, הכל מובן. איך? על ידי משפט קטן שאמר 'אני יוסף אחיכם'.

לעתיד לבוא במשפט אחד יתפשט ויתברר הכל

אמר החפץ חיים ע"ה, יש הרבה בני אדם שמסתובבים כל ימי חייהם עם 'תמיהות', עם 'שאלות': 'דיבון העולמים ואדון האדונים מדוע ולמה כך עשית?', כל מיני שאלות. הוא לא מבין פשר דבר. הוא לא מבין הענין. שואל: 'למה ההפסד הזה, ולמה החורבן הזה, ולמה הצער הזה?'. תדע לך: כשיבוא היום (בקרוב בעזר ה') כשה יאמר 'אני ה' אלהיכם אמת', יתפשטו כל הספיקות במשפט הזה. כמו שיוסף אמר 'אני יוסף אחיכם', וכל הספיקות של האחים, וכל הפליאות שלהם התיישבו, לא נשארה להם שום שאלה, כך יהיה כשיגיע היום הזה בקרוב, ונזכה לשמוע כולנו 'אני ה' אלהיכם אמת', וכל הספיקות שיש לו לאדם, וכל החקירות והטענות והמענות והפליאות, הכל יתיישב, ולא יישאר 'סרף' של שאלה, 'סרף' של קושיא, 'סרף' של תמיהה. זה יהיה בקרוב.

נחננו עכשיו לא מבינים כלום. אנחנו בדיקו כמו האחים לפני שהתגלה אליהם יוסף. אנחנו עושים מעשה כזה וכזה, ומיד חושדים בנו שאנחנו מרגלים... הכספים הולכים והכספים חוזרים... ומה הולך כאן? גם זה יתפשט ויתברר בקרוב, כשעין בעין יראו בשוב ה' בציון (ישעיהו נב ח), ולא יהיה שום ספק. אמן כן יהי רצון.

חלילה וחס, "ולא הרגיש בלבו שום משטמה עליהם", שום כעס שום חירון שום קפידה שום שנאה, "וחשב כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", כמו שאומר הפסוק (משלי כז ט), אם הוא אוהב את האחים - בודאי שהאחים אוהבים אותו. כך היה יוסף מרגיש. הוא חשב: 'אני אוהב אתכם, מסתמא גם אתם אוהבים אותי, ולכן מה שהוא ראה את החלומות והוא מספר לאחים הכל היה בגלל הענין הזה של אהבה, "וכאשר אין בלבו אל אחיו רק אהבה, מסתמא גם הם יאהבוהו, על כן כל החלומות אשר ראה סיפר לאחיו שהם יפתורוהו, כי כל החלומות הולכים אחר הפה", הוא מספר להם "כך וכך חלמתי, אבל לא לקנטר אותם ולרמוז להם: 'אתם יודעים אני חלמתי שאני אהיה המושל ואתם תהיה עבדים...', חלילה, לא עלה על לבו הטהור של יוסף כזאת. אבל איך זה התפרש אצל האחים? 'למה הוא אומר לנו את זה? הוא מרמוז שהוא יהיה העיקר, שהוא יהיה המושל, ואנחנו המשרתים', כך הם חשבו, כך הם חשדו בו. הרי הגמרא אומרת (ברכות נה ס"ב): אין מראים לו לאדם אלא מהרהורי לבו. אדם לא רואה בחלום אלא מהרהורי לבו, מה שמהרהר ביום זה מה שהוא יראה בלילה? כך האחים הבינו את יוסף. יוסף חולם שהוא מלך, וכולם משתחוים לו, וכולם כורעים ברך לפניו, הרי אומר: מה הוא חושב ביום? על זה הוא חושב ביום! כך זה התפרש אצל האחים הקדושים. אבל זה לא האמת. לא זה מה שהיה. אלא הם הבינו את דבריו כך. וכמו שאמרנו, גם כל הסיבה של הקירוב של יעקב ליוסף, הכל היה מחמת שיעקב חס עליו, יעקב אוהב את יוסף כיון שנשאר בודד, ערירי, אין לו את הקירוב שיש להם. כך מתפרשת כל הפרשה. והאחים נחלקו בהבנה של המאורעות.

'הוי דן את כל האדם לכף זכות'

רבותי! יש בדברים הללו נפקא מינה בשבילנו. התורה מלמדת אותנו, תסתכל ותראה, איך שני בני אדם מסתכלים על אותו מעשה, ואצל כל אחד זה מתפרש בכיון אחר לגמרי. שני אחים, גם יוסף, וגם שאר האחים רואים את אותו דבר בדיוק, הם רואים את ה'כתונת פסים'. איך זה מתפרש אצל יוסף? זה הקירוב של האב לעודד אותי. ואיך זה מתפרש אצל האחים? הוא רוצה להוציא אותנו משני עולמות. וכן על זה הדרך כל פרט ופרט מתפרש אצל האחים אחרת, ואצל מיוסף אחרת. ללמד אותך שאתה תדע ללמד זכות. אתה 'רואה' משהו - אבל תחקור היטב הדק מה בדיוק מונח במעשה הזה שראית. אל תהיה מכריע ומחליט וגוזר אומר מיד: 'זה הביאור, זה הפשט', ואם הוא רואה אותו עושה כך או כך, פירושו של דבר כך וכך. הרבה פעמים זה קורה לאדם בחיים שלו. בתוך ביתו זה יכול להיות, בני הבית עושים מה שעושים ואצלו זה מתפרש שהם מתכוונים לעשות כך וכך, ויש לו 'ראיות' לכך, ועוד ראייה ועוד ראייה, ויש לו כבר 'מערכה' שלימה על זה, ובסוף - עורבא פרח. לא דוברים ולא יער. כל מה שעשו - עשו, אבל הכל עם כוונה אחרת, עם 'מגמה' אחרת. לכן המשנה באבות (פ"א משנה ו) אומרת: 'הוי דן את כל האדם לכף זכות'. אמר הגאון חידושי הרי"ם (כמדומני), לא כתוב במשנה: 'הוי דן את האדם לכף זכות', כתוב 'את כל האדם לכף זכות', (כך לשון המשנה), מה הפירוש? אם אתה לוקח קטע אחד, מאורע אחד, ואתה רוצה לשפוט ולגזור אומר על פי זה את מעשיו של פלוני, הרבה פעמים תוכל לראות הכל לחובה. אבל אם אתה לוקח את 'כל האדם', את כל ההסתכלויות, מכל הבחינות, מכל הזוויות, ממילא הרבה לימודי זכות תוכל לראות. כמו בפרשה שלנו, אצל האחים ויוסף (כמו שאמרנו), אם הם היו מכניסים וחושבים 'אולי הקירוב הזה שיעקב מקרב את יוסף, זה מדין רחמנות, שהוא חס על היתום הזה, האומלל הזה שאין לו 'לטיפת אם', זה הסיבה של הקירוב, אם היו חושבים כך - כל העסק היה מתפרש אחרת. אם היו מבינים שמה שיעקב יושב ומלמד אותנו,

7. בגמרא (ברכות נו ר"א) מובא עובדא על שמואל שמלך פרס אמר לו: 'אתם היהודים אומרים שאתם חכמים, תגיד לי, מה אני אחרון הלילה? בזה תבחן אם אתה 'חכם': אם תדע לקלוע נכון מה אני אחרון בלילה? זה שגעון של מלך. וכי אדם יכול לדעת מה השני יחלום? אמר לו שמואל: 'אני אגיד לך מה תחלום, אתה - מלך פרס - תחלום שאתה גופל בשבי אצל ה'רומאים' והם לוקחים אותך בשבי, ויעבדו אותך ב'פרך', שאתה תהיה טוחן להם את הגרעינים של התמרים במטחנה של 'זהב'. זה מה שתחלום הלילה! כך הוא אמר לו. המלך שמע כזה דבר, התחיל חושב: 'שמואל אומר שאני אפול בשבי, ויעבדו אותי ב'פרך', אני אצטרך לטחון במטחנה של 'זהב', אוי ואבוי לי, כל היום חושב 'זה יהיה או לא יהיה? בלילה הוא ישן וחולם. לקחו אותו בשבי לעבד עבודת פרך וטוחן בטחנה של זהב. מה הביאור? מראין לאדם מהרהורי לבו. כל היום מהרהר בזה. היה תקוע בלב שלו. ולכן הוא חלם על זה.

כיון שיעקב דואג אולי בא יומו, אולי בא זמנו, וישיאר הנער הזה בלי גידול של חינוך, של מיישהו שידריך אותו - היה הכל נראה להם באופן אחר. אבל הם לא הבינו כך. הם הסתכלו על זה מצד ההבנה האחרת, מצד שיש כאן כאילו (ה"ו) שני מהלכים, יעקב רוצה שיוסף יהיה הממשיך והם נדחים, ולכן עשו מה שעשו. זה ענין אחד שהפרשה מלמדת אותנו. הוי דן את כל האדם לכף זכות.

בזמן הצער הגדול יהודה נושא אשה - סיבת הדבר

והנה אחרי שהתורה מתארת את כל מעשה המכירה, כשיוסף בא אצל האחים והם מוכרים אותו, כשהתחיל ה'דיון' אצל האחים האם באמת מגיע הענין הזה של 'המכירה' או לא? מיד יהודה נכנס בתמונה, ואומר 'מה בצע כי נהרגו את אחינו' (בראשית לו כו), למה נהרגו אותנו? זה לא ברור אם הוא אשם או לא, אם אנחנו צודקים או לא, לכן אנחנו נעשה משהו אחר, אנחנו נמכור אותו ונראה מה יהיה. וכך היה. מכרו את יוסף ובאו לביתם. אצל יעקב אבינו ע"ה, ויעקב רואה את הכתונת שלו, 'ויכירה, ויאמר כותנת בני, חיה רעה אכלתהו, טרופ טורף יוסף. ויקרע יעקב שמלותיו, וישם שק על מתניו, ויתאבל על בנו ימים רבים. ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם, ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה. ויברך אותו אביו' (בראשית לו לג-לה). 'אביו' זה יצחק (רש"י, בשם רבותינו במדרש בראשית רבה פ"ד פ"ד ס"א). למדיינים מכרו אותו (בראשית לו, לה) והם מכרו אותו למצרים לפוטיפר שר הטבחים (שם). ומיד אין ממש הפרש, פסוק אחד אחרי המכירה (לו א-ב): 'ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו, ויט עד איש עדולמי ושמו חידה. וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע, ויקחה ויבוא אליה. הפרשה אפילו לא נותנת הפסקה. מכרו את יוסף, הצער העצום של יעקב אבינו ע"ה, כל הנסיונות לנחם אותו, לדבר על לבו לא מועילים כלום, ומיד יהודה מתחתן.

מן השמים הסכימו עם מעשהו של יהודה שהרי יצא ממנו פרץ שהוא 'אורו של משיח'

כבר רבותינו במדרש בפרשה שלנו (בראשית פ"ד פ"ד ס"א) עמדו על הפליאה הזו: בא ותתבונן, בא תעיין במצב של המשפחה של יעקב באותו הזמן, איפה יוסף? בגלות שחורה. מעבירים אותו מיד ליד. (עוד מעט נראה מה התחנה האחרונה שלו אצל פוטיפר רח"ל). יוסף בצער בשקו ובתעניתו. ראובן היכן? גם כן בשקו ובתעניתו. יש לו את הצער שלו בפרשה שעברה. ויעקב איזה צער, איזה עגמת נפש, כולם באים מנסים קצת לטפף לו טיפות של תנחומים, טיפות של נחמה, ולא מועיל כלום, 'וימאן', לא עוזר הניחום, אפילו 'אחוז אחד' קטן בכדי להרגיע אותו. בצער, בבכי, בוכה, 'אבל וחפוי ראש' (אסתר ו יב), והאחים כשהם רואים את האבא שלהם כך? ודאי הם גם כן בצער כפל כפליים. הרי הם יודעים את האמת, הם לא יכולים לדבר, הם עשו חרם בצירוף הקב"ה שאף אחד לא יפתח את הפה (ע' מדרש תנחומא פ"ד וישב ס"ב, פרקי דרבי אליעזר פרק לה). ולכן גם יצחק שותק. כולם יודעים את האמת שיוסף חי ולא יכולים לדבר. וממילא הכאב בכפל כפליים. ויהודה מה עושה? הולך ומתחתן. שולח לכולם הזמנות: 'אם ירצה ה' חתונה ביום זה וזה שעה זה וזה, מזמין את כולם 'תבואו!'. לא מוצא זמן אחר? והקב"ה ית"ש מה עושה? בורא 'אורו של משיח'. מנישואין אלו של יהודה מי יוצא? יוצא האבא של משיח. פרץ וזרח. פרץ. ממנו יוצא בן דוד ממנו יוצא מלך המשיח (ע' יבמות עו:).

כאן הפלא הגדול, כמו ששאל האדמו"ר מקאצק זצ"ל: לא מצא יהודה זמן אחר לחתונה? כל הכאב חי, כל הכאב בתוקפו, תמצא לך זמן אחר, תחכה, יעבור שנה שנתיים שלוש יירגעו הרוחות, אולי אביו יתנחם, אולי יהיה איזה שמחה משהו. אבל יהודה קובע את חתונתו באותו זמן. 'ויהי בעת ההיא', כך מדגיש הפסוק. 'בעת ההיא'. יהודה הולך ונושא אשה, זה הזמן? כולם בצער, אין לך אחד במשפחה שיש לו חיוך על השפתיים, תחכה. צריך להתחתן, תחכה עוד כמה ימים, יירגעו קצת הרוחות, הכאב יקטן. ורואים שהמעשה של יהודה מוצא חן בעיניו של הקב"ה ית"ש, הוא בורא את 'אורו של משיח'. אין כאן טענה וקפידה על יהודה על שלא בחר את השעה הראויה, אדרבא 'ונהפוך הוא', מהשמים הסכימו עם הפעולה של יהודה, נותנים לו את שכרו איתו ופעולתו לפניו (ישעיהו מ י), מלך המשיח יצא ממך. מה הביאור בזה?

לא להתיימשך - להמשיך הלאה!

אמר האדמו"ר מקאצק דבר נפלא (להקשיב היטב), יסוד גדול, (למתבונן דבר נפלא), אמר כך: ונהפוך הוא, יהודה אחרי שראה מה שקרה הצער העצום של האבא, הצער הגדול של יעקב אבינו ע"ה, והוא יודע שהוא למעשה העיקרי ב'גרמא' הזו, ב'גרמא' בניקין' הזו, כיון שהוא היה 'המלך', הוא היה 'הגדול שבחבורה'. אם הוא היה אומר להחזיר את יוסף - כל האחים היו מבטלים דעתם, אבל יהודה הוא שהמליץ על המכירה. וכך אומר רש"י (בראשית לח א), וירד יהודה, מלמד שהורידוהו אחיו - את יהודה - מגדולתו. כשראו בצרת אביהם, אמרו לו ליהודה, אתה אמת למוכרו, אילו אמת להשיבו - היינו שומעים לך. יהודה ידע שלמעשה מי שהיה 'המכה בפטיש' שגם לכל הענין הזה של מכירת יוסף - הוא. הכל היה תלוי בו. כאשר יהודה ראה את הצער הגדול של אביו, ממילא הוא החזיק עצמו שבדאי אין לו עולם הבא יותר. כך היה מובן אצלו, אחרי מה שהוא עשה, אחרי הצער הנורא הזה לאבא, בודאי הוא הפסיד את העולם הבא שלו. לדעת את זה.

אם היו אומרים לאחד מאיתנו (ח"ו) שדחו אותו מהעולם הבא, הוא הפסיד את העולם הבא שלו, והרי יהודה היה 'ארי שבחבורה', ראש הסנהדרין, והוא ידע היטב-היטב מה זה עולם הבא, והבין היטב מה הפירוש בלהיחזקות מהעולם הבא, ולהפסיד את הכל, (הכאב שלו היה כבד כללים ממה שאנחנו מבינים)⁸, ועם כל זה, למדנו מיהודה להמשיך הלאה, לא להישבר, להמשיך במערכה, להתחיל את הכל מחדש. בזה נבחן האדם: אם באמת הוא נמצא חייל כשיר, חייל אמיתי בעבודת הבורא יתברך. ולכן קיבל מה שקיבל: אורו של משיח. שאדם יתבונן בדבר, אם היו אומרים לו כך, שאין לו חלק לעולם הבא, האדם היה נשבר לשברי שברים, היה אומר: 'אוי ואבוי, עולם הזה אין לי עולם הבא אין לי ואנא אני בא?! מה יהיה איתי?!' אבל אצל יהודה זה לא היה כך. בדיוק להיפך. הוא החזיק עצמו במצב הזה שהוא ח"ו נדחה מהעולם הבא, הוא איבד את הכל, כל יגיע כפיו בעבודת ה' יתברך. הכל אבד מחמת מה שעשה. מחמת חומר הענין. ואף על פי כן, יהודה לא נשבר, אדרבא מתחילים את הכל מחדש! אמת, מה שהיה לי הפסדתי, אבל אני ממשיך הלאה במערכה. אני חייל בצבא ה'. קרה מה שקרה - ממשיכים הלאה. מצוה ראשונה בתורה 'פרו ורבו', מיד הולך ונושא אשה ומעמיד דור ישרים מבורך. כי אני עדיין חייל בצבא ה' ואני לא יכול להפסיד את המערכה. לא להישבר - צריכים להמשיך הלאה. זה מה שעשה יהודה.

זה מה שמצא חן בעיני שמים. ראו אותו, שעם כל מה שקרה, ועם כל הצער הזה, לא נפלה רוחו עליו, הוא לא התיימשך ואמר 'אני אבד'. הוא קם כארץ, והמשיך הלאה במערכה, מצוה ראשונה 'פרו ורבו', מתחילים הכל מהתחלה, ומה שיהיה יהיה. אתה באמת חייל אמיתי בצבא ה'. לא נופל ברוחק, לא

8. מי שיוודע מה זה עולם הבא.. אצלינו זה 'קל', אנחנו לא תופסים מה ערך הענין. יש אנשים שאצלם זה 'הפקר'. הוא לא מבין מה זה. אנחנו כל כך קטנים בהשגה ובהבנה של הדבר הזה, מוכנים בשביל פרוטות למכור את הכל, בתשובת מהר"ט, הגאון הגדול רבינו יוסף טיראני ז"ל המפורסם, מובא בספר אש דת (פרשת וילך), כותב מעשה שהיה בעירו בחוץ לארץ, בקושטא, בתורכיה, שאלו אותו הלכה למעשה, ראובן שמכר לשמעון, (תקשיבו טוב מה הוא מכר לו), את החלק שלו בלווייתן העתיד להיחל לעתיד לבוא, אם זה תופס הקנין או לא? (אנחנו אפילו לא יודעים מה זה 'סעודת לויתן' לעתיד לבוא.. לא מבינים אפילו את המילים, ואין יהיה. אבל הכוונה (כמו שאמרו הקדמונים, ע' להגר"א באדרת אליהו איוב ג כא) 'לויתן' לשון 'לוויה', לשון 'חיבור'. חיבור עם הבורא יתברך. ואותו אחד הלך ומכר את זה ב'פרוטות', ב'ניד עדישים' (בראשית כה לד), ושאלו אותו האם זה תופס או לא תופס? והוא כותב שזה ודאי לא תופס, אבל מגיע לו עונש גדול מלקות ארבעים! הוא עושה דבר כזה בשביל כמה פרוטות עלובות? הולך ומכר את חלקו לעולם הבא, חלקו ב'לווייתן' בשביל כמה פרוטות? שוטה שבעולם. הוא לא מבין מה זה חשיבות של עולם הבא.

בעולם הזה הוא מבין: אם יהיה לי כך, ואם יהיה לי כך. בזה הוא מבין.. אבל עולם הבא, מה שיהיה זה טוב. 'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא'. מה שיהיה זה טוב. 'יהיה הרבה יהיה מעט', אני לא דוחק את עצמי.. כמו שאומר המסילת ישרים' (פרק ד), אני מסתפק במועט, במה שייתן לי הבורא יתברך, גם זה לטובה.. כי אתה לא מבין מה זה עולם הבא! אם היית יודע מה זה עולם הבא, היית מוכר את עצמך לעבד כדי שיהיה לך יותר עולם הבא. היית עושה כל 'היכי תימצא' בעולם כדי להגדיל את חלקך בעולם הבא. כיון שהוא לא מבין, הוא אומר יהיה קר או כך מה נפקא מינה..

הסבא מנובחרדוק ע"ה, סיפר מעשה שהיה אתו, שהוא שמע שני אנשים שהלכו בדרך לפניו ודיברו על פלוני שקרה לו כמה צרות: נשרף ביתו וסגר חנותו, ועוד צרות, והם מתנים את הצער של פלוני זה האומלל, עד שקם אחד ואמר: 'תאמין לי, את העולם הבא שלי אני מוכן לתת לו!'. שאל אותו הסבא מנובחרדוק זצ"ל: 'זכמה מהעולם הזה אתה מוכן לתת לו?!' הוא לא מבין את הערך.

מתיימשך, לא נשבר - לכן שכרו איתו ופעולתו לפניו (ישעיהו מ י). מה יוצא ממנו? מלך המשיח. זה השכר של יהודה.

אם יאמרו לאדם: 'מה אתה מוכן לעשות כדי שהנכד שלך יהיה מלך המשיח?', אדם רק שומע שאלה כזו הוא נעשה מאושר, שיש 'היכי תימצא' כזה.. צריכים להמשיך הלאה. לא להכנע ולא להשבר. יהיה מה שיהיה. אפילו אם ח"ו אדם שומע שנדחה מהעולם הבא - להמשיך הלאה. אתה לא יודע חשבונות שמים. מה רוצים בשמים? שתמשיך הלאה. אין הפסקה. חייל אמיתי, שנמצא במערכה, בקרב, נופל באמצע כי קרה מה שקרה, וכי הוא נשאר שם?! מיד קם וממשיך בהסתערות. שעת מלחמה. אי אפשר להישאר במקום אחד. חוזרים לשכר העצום הזה.

'יהיה ה' את יוסף'

כשיוסף יורד למצרים, למי הוא מתגלגל? לפוטיפר. מי זה פוטיפר, 'סרים פרעה שר הטבחים' (בראשית לט א)? יוסף מגיע לשם, הוא לא הגיע ל'שיבה'.. הוא לא הגיע למקום של קדושה, הוא הגיע לערוות הארץ' (בראשית מב ט), עשרה קבין כישוף ירדו לעולם תשע נטלו המצריים (קידושין מט:), והדרשנים מוסיפים שאת הקב העשירי הם גנבו.. ארץ טמאה. 'ערוות הארץ'. לכן נצטוונו לא לשוב למצרים (ע' חינוך מצוה תק). אבל יוסף מגיע לשם, ולא אצל אחד פשוט, אלא אצל סרים פרעה. 'יהיה ה' את יוסף, ויהי איש מצליח, ויהי בבית אדוניו המצרי. וירא אדוניו כי ה' איתו, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו' (בראשית לט ב-ג), וכאן מצווה לחזור על מה שאמרנו הרבה פעמים בשם רבותינו, מה שדרשו במדרש תנחומא (בפרשת ס' ח) על הפסוק הזה, (מצוה להסתכל בפנים). כאן מגלה לנו התורה את 'סוד ההצלחה'. מי שרוצה להצליח מה יעשה ויצליח? איך זוכים להיות 'איש מצליח'? שיוסף זכה להיות 'איש מצליח'?

אבל תחילה צריך להקדים הקדמה: איך פוטיפר שהיה תקוע במ"ט שערי טומאה (ואולי אפילו יותר), איך הוא מבחין בזה? איך הוא זוכה לראות שה' איתו? שה' ביחד עם יוסף? הוא לא היה 'בעל מדרגה', הוא לא למד ב'שיבה', ותיקן את מידותיו, והתעלה ב'תורה' התעלה ב'מידות', הוא היה תקוע בכל התאוות. איך הוא מרגיש, במה הוא קלט שה' איתו עם יוסף?

ובאמת המדרש (תנחומא שם) שואל את זה: "זהו שאמר הכתוב ברוך הגבר אשר יבטח בה' (ירמיהו יז ז), אתה מוצא כיון שהיה יוסף בבית רבו", מה כתיב? "יהיה ה' את יוסף ויהי איש מצליח. וירא אדוניו כי ה' איתו. וכי פוטיפר רשע היה רואה שהקב"ה עמו? ומהו כי ה' איתו?", באמת פוטיפר הרשע משוקץ ומתועב בתחתית של המדרגות, הוא מסוגל להבחין ולראות שה' עמו? צריך להיות בעל מדרגה בשביל זה. אם כן מה הוא שכתוב שה' איתו? "אלא", וכאן כתוב 'סוד ההצלחה', "שלא היה שמו של הקב"ה זז מפיו" של יוסף. שמו של הקב"ה ית"ש כל הזמן היה עם יוסף. "היה נכנס לשמשו, והוא היה מלחש ואומר", כשיוסף נכנס לעבוד את העבודה שלו אצל פוטיפר, היה מלחש ואומר, "ריבון העולמים אתה הוא בטחוני, אתה הוא פטרוני", (אתה הוא האדוני), "תתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ובעיני פוטיפר אדוני", על כל פעולה, על כל תנועה שיוסף עשה בבית פוטיפר, על כל דבר שפוטיפר ביקש מיוסף, היה יוסף מקדים את התפלה הזו, ופוטיפר ראה את זה, "ופוטיפר אומר לו, מה אתה מלחש, שמא כשפים אתה עושה לי?", מזה הוא מפתח המצרי.. (הוא רואה משהו שמלחש משהו: 'אוי ואבוי', מי יודע מה הוא עושה, איזה 'לחש' איזה 'קסם' איזה 'כישוף' הוא עושה לי?). אמר לו יוסף חלילה וחס, אני יהודי, אני לא עוסק בכשפים, זה אני משאיר לך.. "והוא משיבו לא, אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך לפיכך כתיב וירא אדוניו כי ה' אתו", זה התירוץ. שאלנו איך פוטיפר יודע? - כיון שיוסף אמר לו: 'תדע לך, על כל פעולה אני מתפלל לפני הבורא יתברך למצוא חן בעיניך'. זה מה שכתוב 'וירא אדוני כי ה' איתו'. וממילא כבר יש הצלחה.

מוסיף המדרש (שם): "ומה הוא וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, היה יוסף מוזג לרבו קונדיטין", זה מין יין עם בשמים, (יין עם מרקחת, יין משובח וטעים), "והוא אומר לו מה מזגת לי?", יוסף, מה שמת לי בכוס לשתות? "הוא אומר

9. התליין הראשי של המלך. זה היה המקצוע שלו.. כך אומר התרגום (שם): 'רב קטוליא'. יש אומרים שהיה 'שוחט', 'טבח' (רש"י בראשית לו לו).

לו קונדיטין, יין מתוק, "אומר לו" פטיפור, לא את זה אני רוצה, "פסינתטון אני רוצה", (פסינתטון זה סוג של יין מר שמועיל למעינים), "והיה פסינתטון", בכפו של יוסף היין היה משתנה מין מתוק ליין מר. אחר כך אומר לו: אני מתחרט יין מבושל אני רוצה, והיה בידו של יוסף נהפך ליין מבושל. "הוא אומר יין אני רוצה, והיה יין, הוא אומר יין מבושל אני רוצה, והיה מבושל, וכן על המים, וכן על כל דבר ודבר", אם היה רוצה 'טעם החיים' קוקה קולה - היה לו 'קוקה קולה'. (זה 'טעם החיים' של אותו טיפס שהמציא את זה, ודאי שזה היה בשבילו 'טעם החיים', הרי הוא לא למד דף גמרא, לכן זה 'טעם החיים' שלו רח"ל). "שנאמר וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו", בתוך ידו של יוסף הכוס הייתה משתנה, לאיזה סוג יין שתבחר, לאיזה סוג מים, ומיין. מה שאתה רוצה. פטיפור רואה בעינים איך מה שהוא מבקש הכל משתנה בידו של יוסף, הוא מבין 'כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו', וכל כך למה? כיון שלא זו שם שמם מפיו של יוסף!

'סוד ההצלחה'

גילתה לנו כאן התורה את 'סוד ההצלחה', אם אתה אדם מאמין, ושם שמם לא זו מפין, ואתה יודע ומאמין ברמ"ח איברים ושם"ה גידים ש'שוא תשועת אדם' (תהלים ס, יג) ו'באלהים נעשה חיל' (תהלים ס, יד), שבידו הכל, ומידו הכל, ואתה כל הזמן בתפלה ובתחנונים לבורא מתחנן ופונה: 'דיבון העולמים! אתה בטחוני אתה פטרוני, אתה אדוני, תתני לחן ולחסד ולרחמים', זה סוד ההצלחה. בודאי שיעלית. אבל כשאדם מחפש 'כתובות' אחרות, ומייחס הצלחה לדברים אחרים, זה ההפסד. (תתבונן ותראה: אם ראייתם פעם משהו שבאמת הצליח, תשאלו אותו: 'איך הצלחת?', הרבה פעמים תשמע שהוא אומר לך 'אני רגיל'. 'אתה יודע איך התחלתי? לפני 42 שנה התחלתי'. הייתי בהתחלה מוכר 'שרוכים' ברחוב, ואחר כך עשיתי עסק כזה וכו', מספר לך את 'סיפור ההצלחה' שלו. אבל אם ח"ו קרה כישלון, וכל העסק התבטל ונאבד, תשאל אותו: 'מי גרם את זה?', יאמר לך: 'פלוגי ואלמוני וראובן ושמועון, וסם הכנסה', כל מי שיכול לתלות בהם - יתלה בהם. תשאל אותו: 'אולי אתה אשם?', ח"ו... 'דל מהכא'). כשהוא מצליח - זה הוא. אבל כשהוא מפסיד - זה פלוגי והשותפים. (כל מי שתדע. כל מי שיכול להכניס לתמונה יכניס אותו. רק לא הוא). צריך לדעת: אם תמיד מתפלל 'אתה הוא בטחוני אתה פטרוני' - מצליחים. כל כמה שאדם תוקע לעצמו את הדבר הזה, הוא יצליח יותר, הוא יעלה יותר, הוא יקבל יותר.

אפילו ב'דיבור' שלא יהיה קשר ושייכות עם מעשה עבירה

ונסיים ביסוד גדול שלימדו אותנו רבותינו 'גדולי הדורות' שמאירים לנו את החיים, את הדרך הנכונה שאדם ימצא ולא ילך אחר פיתויי היצר, בפרשה הזו של הנסיון הנורא של יוסף, (למתבונן זה פלא פלאות איך יוסף עמד בנסיון העצום הזה), כשאותה מרשעת אשת פטיפור פונה אליו ומפתה אותו, מה הוא אומר לה? הוא משיב לה, 'איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים' (בראשית לט ט). ומצווה להגיד על הפסוק הזה מה שאמר ר' בונים מפשיסחא זצ"ל (כמדומני), שיש לדייק את לשונו של יוסף, יוסף אומר 'איך אעשה הרעה הגדולה הזאת, וחטאתי לאלהים', לכאורה, יוסף היה צריך לומר: אם נעשה את מה שאת מבקשת, איך נעשה (בלשון רבים), 'וחטאנו לאלוהים' (בלשון רבים), כך היה יוסף צריך לומר, אבל יוסף לא מדבר בלשון רבים, הוא אומר את זה בלשון יחיד, מה הטעם, מה הסיבה? כיון שאפילו בדיבור הוא לא רצה לכלול אותה ואותו ביחד. אם היה אומר 'חטאנו', פירושו: את - ואני. אם היה אומר 'איך נעשה' בלשון רבים, נמצא שהוא היה כולל את יוסף ואותה ביחד (בדיבור שלו), וגם את זה הוא לא רצה. למה? כיון שכאשר אתה מדבר בלשון רבים, זה כבר נטייה, ויש חשש שכבר תעשה מעשה ח"ו. צריך להפריד. הפריד את עצמו הפרדה גמורה. אין לי איתך שום קשר, שום זיקה, שום ענין, שום שייכות. כך הוא דחה אותה.

מה הטעם שיוסף השאיר בגדו אצלה וינס?

אבל היא המשיכה אותה מרשעת. 'יהי כדברה אל יוסף יום' וכו' (בראשית לט י). ואחר כך: 'ותתפסוהו בבגדו לאמר שכבה עמי, ויעזוב בגדו בידה, וינס ויצא החוצה' (בראשית לט יב), וכאן הקשיא המפורסמת (גם הרמב"ן עומד על זה): יוסף בן כמה היה אז? יוסף היה צעיר, בין ז' ו-ח. יוסף היה במלא כוחו. איך הוא עושה שגיאה גדולה ונוראה כזו, משאיר בגדו בידה, טעות שאין כדוגמתה, טעות שעולה ביוקר, אפשר להפסיד את החיים בשביל דבר כזה, כשהוא בורח הוא משאיר את הבגד שלו אצלה, הוא משאיר לה 'ראיות' כנגדו, הוא

משאיר לה 'טענות' שיוכלו לתפוס אותו בזה, ובאמת כך היא עשתה אותה מרשעת מיד אחר כך, אומרת לכולם: 'יעזוב בגדו אצלי, וינס ויצא החוצה' (בראשית לט טו), יוסף הוא צעיר, הוא גיבור חיל, יוסף היה יותר חזק ממנה בכח, היה יכול להמתין עוד דקה אחת, ולתפוס את בגדו ורק אז לברוח. ושתדבר על העצים ועל האבנים. אבל ברגע הזה שאתה משאיר את הבגד אצלה, אתה מפליל את עצמך, אתה מפיל את עצמך לפחת. אז למה יוסף לא נשאר עוד רגע?

כשיש נסיון - לברוח ממקום הנסיון מיד

לימד אותנו הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר היקרות שלו (מהד"ח מאמר כא): ללמד אותך, כשיש נסיון - תברח משם כבורח מן האש! ולא תשאר שם עוד 'שניה אחת' מיותרת! לא יאמר האדם: 'אולי עוד דקה אחת אני שאר שם ואני אצליח להתגבר על הנסיון'. כי מי יודע אם תצליח? ושלא תכשיל? יוסף עמד בנסיון נורא, והוא ידע שכל רגע ורגע שהוא נמצא שם, מי יודע מה יכול להתרחש, ברגע הזה שהוא ראה שהוא יכול להינצל, ולברוח, ברח כל עוד רוחו בו. אם יחכה עוד דקה, עד שימשוך את הבגד ממנה, שמה יצרו יתקוף אותו ויפסיד במערכה? מהנסיון צריכים לברוח מיד לברוח מן האש, לברוח מן הנחש, לא להמתין. לא לחשוב שהוא גיבור, אם עמד בנסיון כבר כמה רגעים יכול להמשיך עוד. לברוח מיד. זה מה שלימד אותנו יוסף: כשיש לאדם נסיון - לברוח ממקום הנסיון. לא להכנס לנסיון. [בתפלה אנחנו אומרים: 'ואל תביאנו לידי נסיון', ואחר כך: 'ולא לידי בזיון'. כשיש נסיון תברח, שלא יהיה גם בזיון על ידי זה].

הנסיון מגיע כאשר האדם נמצא יחידי

והמהר"ם אלשיך ע"ה בפרשה שלנו (כאן) אומר כלל גדול: בדרך כלל הנסיונות מתי באים? כשהוא לבדו. כמו שראינו בפרשה שלנו: 'ויבוא הביתה לעשות מלאכתו, ואין איש מאנשי הבית שם בבית' (בראשית לט יא). ולכן 'ותתפסוהו בבגדו' (שם יב). אבל כאשר אדם נמצא ב'חבורה', נמצא עם 'ציבור', קשה ליצר הרע להילחם איתו. למה? יש לזה כמה סיבות. דבר ראשון: זכות הרבים. דבר שני: הוא מתבייש, יש ציבור, אומר לעצמו: 'מה יגידו יראו אותי שאני עושה כדבר הזה?'. אבל כשהוא לבדו, הוא סוגר את הדלת, (ובודק את הדלת סגורה), אומר לעצמו: 'כאן אני יכול לעשות מה שאני רוצה'.

'סוף דבר הכל נשמע'

בסוף ספר קהלת (יב יג): 'סוף דבר הכל נשמע, את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור, כי זה כל האדם'. אומר התרגום שם: דע ידידי, כל מה שעשית כאן בעולם הזה - לעתיד לבוא יהיה גלוי וידוע לכל כלל ישראל. לעתיד לבוא יילך כל אחד ואחד עם 'שלט' בידו, והיה כתוב בו: 'אני החתום מטה עשיתי כך וכך וכך', לא יוכל להסתיר את זה. ואם הוא ינסה ללכת מרד, יאמרו לו: 'תחכה רגע, עוד לא הספקנו לקרוא את הכל'. 'סוף דבר הכל נשמע', אבל תדע לך, יש לך דרך אחת להינצל, למחוק את הכל ולא יישאר 'שריד ופליט' מכל הדברים הללו, מה הדרך? 'את האלהים ירא, ואת מצוותיו שמור', תחזור בתשובה מרד. תחזור לתורה שמביאה לתשובה שלימה. כשאדם חי, יש עוד תקוה. אבל אחר כך כבר מאוחר. את זה צריכים לדעת לזכור ולהזהר תמיד.

(הזמן קצר, לא נוכל להאריך)¹⁰.

המקום היחיד שאפשר שם להתחזק, להשתדל ולהינצל זה 'בית חיים', דהיינו: מקום של תורה. מקום שיש שם תורה זה מחייה את האדם. 'מרבה תורה מרבה חיים' (אבות פ"ב משנה ז). ה' יהיה בעזרנו, ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

10. וזו לשון התרגום קהלת שם (מתורגם): סוף המעשים שנעשו בעולם בצנעה, הכל עתיד להתפרסם ולהשמע לכל בני האדם, לכן את מצוות ה' תהיה ירא, ואת מצוותיו שמור שלא לחטוא בסתר, ואם תחטא הוי זהיר לשוב בתשובה, כי כך ראוי להיות דרך כל האדם, כי את כל מעשיך ה' יביא ליום הדין הגדול, ועתיד לפרסם כל מעשה היה מכוסה מבני אדם אם טוב וגו'.